

بروزترین و برترین
سایت کنکوری کشور

WWW.KONKUR.INFO

Konkur
.info

<https://konkur.info>

درس دهم: زبان و ادبیات فارسی در سده های پنجم و ششم و ویژگیهای سبکی آن

محدوده ی گسترش
زبان و ادب فارسی
(از قرن ۳ تا میانه ی قرن ۵)

شرق و شمال شرقی ایران یعنی ماوراء النهر، خراسان و سیستان
نواحی شرقی و غربی بیرون از ایران یعنی هندوستان و آسیای صغیر

عوامل مهم پیشرفت و
گسترش زبان فارسی این دوره

۱- گرایش شاهان در جلب عالمان و ادیبان به دربار
۲- لشکرکشی ها و فتوحات غزنویان
۳- توسعه مدارس و مراکز تعلیم

پدیده و رویدادهایی که در این دوره (قرن ۵ و ۶ برای زبان فارسی رخ داده است:

- ۱- گسترش فارسی دری و آمیزش آن با کلمات و لغات نواحی مرکزی و غربی ایران
- ۲- در آمیختن زبان فارسی با لغات زبان عربی
- ۳- آمیختگی زبان فارسی با واژه ها، نام ها و لقب های غیر رایج در عصر غزنوی و سلجوقی

نکات مهم مربوط به زبان فارسی در قرن ۵ و ۶

- ۱- هر چه زمان می گذشت واژگان عربی بیشتری وارد زبان فارسی می شد
علت: در مدارس این دوره عمداً تحصیل علوم دینی و عربی میسر بود بنابراین شاعران و نویسندگان بیش از هر چیز به زبان و ادبیات عربی آشنا می شدند
- ۲- در این دوره، زبان فارسی در نواحی شرقی و غربی بیرون از ایران (هندوستان و آسیای صغیر) گسترش یافت
علت: لشکرکشی های محمود غزنوی به هندوستان سبب شد تا زبان فارسی، زبان سیاسی و نظامی و حتی زبان مقدس هندوان گردد.

ویژگی های شعر در نیمه دوم قرن پنجم و آغاز قرن ششم :

- ۱- شعر فارسی همچنان تحت تأثیر سبک دوره سامانی و غزنوی است.
مثلاً سخن شاعرانی چون ناصر خسرو یادآور سروده های شاعران قرن چهارم است
- ۲- گروهی از شاعران این دوره، در عین تقلید از شاعران پیشین، هریک ابتکارات و نوآوری هایی دارند که باعث تحول و دگرگونی در سبک سخن فارسی شد

ویژگی های شعر در نیمه دوم قرن ششم :

- ۱- علاقه مندی شاعران به سرودن غزل های لطیف و زیبا (مثل انوری و سنایی)
- ۲- کارشاعران آذربایجان (خاقانی، نظامی و...) در شمال غرب ایران در ادب فارسی تازگی داشت و سبک شعر فارسی را از دیگر نواحی ایران متمایز ساختند
- ۳- در حوزه ادبی فارس و نواحی مرکزی (عراق عجم) شاعران و نویسندگانی در اصفهان، همدان، ری و... ظهور کردند که در تجدید سبک بسیار تاثیرگذار بودند مثل جمال الدین عبدالرزاق اصفهانی

- ۴- سبک شعر در این دوره متحول و عمدتاً با شیوه ی پیش از آن، متمایز گردید و مقدمه ی ظهور "**سبک عراقی**" شد
- ۵- شعر از نظر سبک گویندگی و موضوع تنوع یافت و در شاخه هایی چون: مدح، هجو، طنز، وعظ و حکمت، داستان سرایی، تغزل و حماسه به کار گرفته شد.
- ۶- بعضی شاعران از ادبیات عرب تأثیر پذیرفتند
- ۷- برخی شاعران از مدح شاهان پرهیز می کردند مانند ناصر خسرو و بعد از او، سنایی
- ۸- بسیاری از شاعران مثل عطار و مولوی به پیروی از سنایی به تصوّف و عرفان روی آوردند
- ۹- حکمت و دانش و اندیشه های دینی بر شعر این دوره تأثیری عمیق بخشید و جزئی از مضامین شعری شد.
- ۱۰- بدبینی شاعران نسبت به دنیا و بریدن از آن، شکایت از روزگار، بیان ناخرسندی از اوضاع زمانه ی خویش و طرح نابسامانی های اجتماعی از مضامین برجسته ی شعر این دوره است.

آغاز عرفان و تصوف در شعر قرن ۵ و ۶

- ۱) تحول روحی و معنوی **سنایی** موجب شد تا شعر فارسی دچار دگرگونی عمیق شود
- ۲) به پیروی **سنایی**، شاعران بسیاری به عرفان روی آوردند و شاعران بزرگی چون **عطار** و **مولوی** ظهور کردند
- ۳) شعر از دربار خارج شد و به خانقاه وارد شد. خانقاه پشتیبان و پناهگاه شعر فارسی گردید.
- ۴) موضوعات شعری گسترش یافت
- ۵) برسادگی بیان، قدرت عواطف، عمق افکار و اندیشه ها در شعر فارسی افزوده شد.

سیر رشد نثر فارسی در دوره های مختلف

- ۱- قرن چهارم و اوایل قرن پنجم: دوره ی ظهور نثر فارسی
- ۲- نیمه قرن پنجم: دوره ی بلوغ نثر فارسی
- ۳- قرن ششم و اوایل هفتم: در حال پختگی و کمال

ویژگی های نثر فارسی در سده های پنجم و ششم

- ۱- تألیف کتاب در موضوعات گوناگون علمی رواج یافت
- ۲- نثر ساده به کمال رسید
- ۳- نثر مصنوع رایج شد
- ۴- نثر موزون یا آهنگین رواج یافت
- ۵- نویسندگان به فارسی نویسی توجه کردند

عمده ترین دلایل توجه نویسندگان به فارسی نویسی عبارتند از:

- ۱- گسترش عرفان و تصوّف
- ۲- شکل گیری دولت سلجوقی و بهره گیری از دبیران و نویسندگان تربیت یافته در خراسان و عراق (چنان که کمتر نامه و منشور و فرمانی به زبان عربی نگاشته می شد)

انواع سبک های نثر فارسی در قرن پنجم و ششم:

- الف) **نثر مسجع (موزون)**: آثار خواجه عبدالله انصاری / کشف الاسرار و عده الابرار ابوالفضل میبیدی
- ب) **نثر مصنوع**: کتاب کلیله و دمنه

نکاتی درباره ی نثر موزون (مسجع):

- ۱- ویژگی اصلی نثر موزون به کارگیری **سجع** است
- ۲- **خواجه عبدالله انصاری** نثر موزون (آهنگین) را به کمال رساند
- ۳- آثار **خواجه عبدالله سرآمد** نثرهای موزون فارسی است
- ۴- نثر موزون یا آهنگین (مسجع) با بهره گیری از جمله های کوتاه خود را به شعر نزدیک می کند
- ۵- کتاب تفسیر (**کشف الاسرار و عده الابرار**) ابوالفضل میبیدی نمونه ای از نثر موزون است که تحت تاثیر **خواجه عبدالله** نوشته شد.

نمونه ای از نثر موزون **خواجه عبدالله انصاری**:

ای کریمی که بخشنده ی عطایی و ای حکیمی که پوشنده ی خطایی و ای صمدی که از ادراک خلق جدایی و ای احدی که در ذات و صفات بی همتایی.....

نمونه ای از نثر موزون در کتاب تفسیر کشف الاسرار و عده الابرار ابوالفضل میبیدی

فرمان بزرگوار از خدای نامدار می گوید... بندگان من، مرا پرستید و مرا خوانید و مرا دانید که آفریدگار منم، کردگار نامدار، بنده نواز آمرزگار منم...

نکاتی درباره ی نثر فنی:

- ۱- **نثر فنی**: آوردن آرایه های ادبی فراوان، امثال و اشعار از عربی و فارسی و اصطلاحات علمی است
- ۲- نثر فنی از **اوایل قرن ششم** آغاز و در اواخر قرن ششم و قرن هفتم به کمال رسید
- ۳- **دوره ی رواج** نثر فنی در قرن ششم است
- ۴- نخستین نمونه ی نثر مصنوع فارسی، کتاب **کلیله و دمنه** است از ابوالمعالی نصرالله منشی که در اواسط نیمه اول قرن ششم تألیف شد

(۱) از میان رفتن لغات مهجور (کم کاربرد) فارسی نسبت به سبک خراسانی	} زبانی	} ویژگی های شعر سده ی ۵ و ۶
(۲) فراوانی ترکیبات نو		
(۳) کاهش سادگی و روانی کلام و حرکت به سوی دشواری متون		
(۴) ورود لغات زبان ترکی و مغولی به زبان فارسی		
(۱) رواج و اوج گیری بیشتر قالب های شعری، به ویژه غزل و مثنوی	} ادبی	
(۲) رواج داستان سرایی و منظومه های داستانی		
(۳) خوش آهنگ تر شدن اوزان شعری نسبت به سبک دوره ی اول		
(۴) توجه بیشتر به آرایه های ادبی		
(۵) به کارگیری ردیف های فعلی و اسمی دشوار در شعر		
(۱) ورود اصطلاحات عرفانی	} فکری	
(۲) فراوانی وعظ و اندرز در شعر		
(۳) فاصله گرفتن غزل از عشق زمینی		
(۴) رواج هجو در شعر		
(۵) رواج حس دینی		
(۶) رواج مفاخره، شکایت و انتقاد اجتماعی		

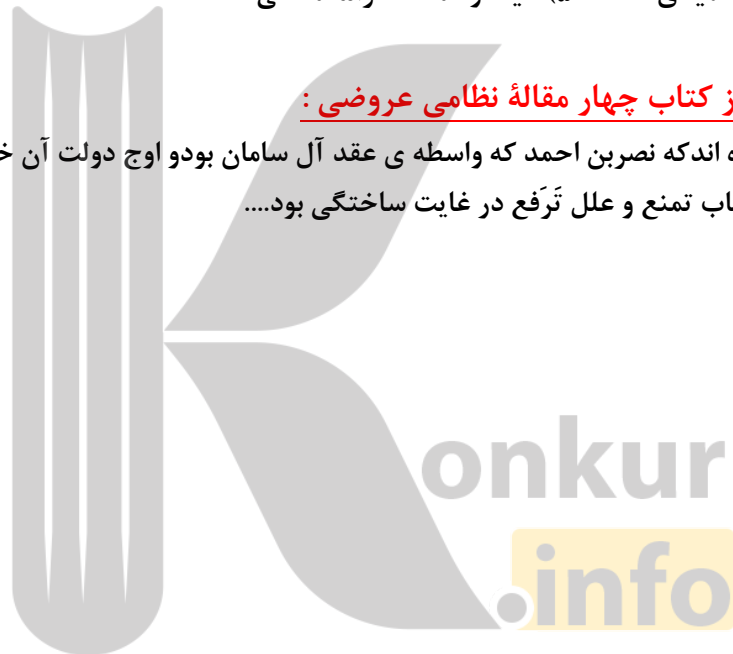
۱- استفاده از آرایه های ادبی در نثر (مانند: موازنه، سجع، مراعات نظیر، تشبیه و...)	ویژگی های عمده نثر قرن ۵ و ۶
۲- حذف افعال به قرینه	
۳- کاربرد لغات مهجور عربی، ترکی و مغولی و اصطلاحات علمی و فنی	
۴- رواج نثر داستانی، تمثیلی و عرفانی	
۵- آوردن مترادف ها و توصیف های فراوان (اطناب)	
۶- کاربرد فراوان آیات، احادیث و اشعار در متن	
۷- استفاده از ترکیبات دشوار	

برخی از آثار منشور این دوره :

- (۱) قابوسنامه (۲) تاریخ بیهقی (۳) چهار مقاله نظامی عروضی
 (۴) مقامات حمیدی (۵) کلیله و دمنه نصرالله منشی

نمونه ای از کتاب چهار مقاله نظامی عروضی :

چنین آورده اند که نصر بن احمد که واسطه ی عقد آل سامان بود و اوج دولت آن خاندان، ایام ملک او بود و اسباب تمنع و علل ترفع در غایت ساختگی بود....

بروزترین و برترین
سایت کنکوری کشور

WWW.KONKUR.INFO

Konkur
info

<https://konkur.info>